Een biddende Boomvalk *Falco subbuteo*: sprake van imitatiegedrag?

Peter D. Ganzeboom

Vanaf 2009 observeer ik de Boomvalken in en rond Spijkenisse op het Zuid-Hollandse eiland Voorne-Putten. Een gevolg van intensief kijken is dat hierbij zo nu en dan toch nog vormen van 'schaars' gedrag opvallen, zoals bidden door volwassen Boomvalken. Ik zag dit in juni 2019 bij het door mij in mijn inventarisatieverslagen als locatie 1 aangeduide territorium.

Het territorium waarover ik het heb wordt al vanaf zeker 2009 door een broedkoppel benut. Het brengt vrijwel ieder jaar een paar jongen voort. Het gebied ligt aan de zuidrand van Spijkenisse (polder Oud Schuddebeurs), waar elk jaar een nest op een hoogspanningsmast werd bezet (met uitzondering van 2014 toen in een nabijgelegen parkje een broedpoging werd ondernomen; zonder succes). De masten maken deel uit van een tracé dat bij Nieuw Beijerland over de watergang Het Spui heen loopt en zich in westelijke en vervolgens noordelijke richting uitstrekt richting Heenvliet, dwars door de polders Simonshaven en Biert. De masten staan op akkerland, waarop wintertarwe, maïs, suikerbieten en aardappels worden verbouwd. Ten noorden ervan ligt op 400 meter de bebouwing van Spijkenisse, ten zuiden, aan de overkant van het Spui, ligt de kern Nieuw Beijerland, met sinds dit jaar een enorme 'aanwinst' bestaande uit vijf reusachtige windmolens die vanaf elke hoek op het eiland het uitzicht domineren. Hemelsbreed liggen deze op een afstand van gemiddeld twee km van het territorium. Verderop liggen droge en natte weilanden van de polders Simonshaven en Biert (waaronder natuurreservaat polder Biert). De masten staan 400 meter van elkaar. De onderste traversen bevinden zich op ongeveer 35 meter hoogte. De enige bomen in de nabijheid van een van de masten staan op de rand van de bebouwde kom van Spijkenisse en Hekelingen.

In hetzelfde gebied broedt een koppel Torenvalken *Falco tinnunculus*, soms in een van de hoogspanningsmasten (in één jaar zelfs in dezelfde als de Boomvalken). In 2019 broedden de Torenvalken succesvol (vier uitgevlogen jongen) in een nestkast tegen een schuur, op een afstand van 650 meter van de nestmast. De Torenvalken jagen in het hele gebied (meestal biddend op muizen, soms vliegend op weidevogels).

Van Boomvalken is bekend dat zij vliegend jagen op andere vliegende dieren, meest vogels en insecten, en soms vleermuizen. Daarvoor hebben zij verschillende vormen van vliegen in hun repertoire, uiteenlopend van strakke, pijlsnelle aanvalsvluchten tot steile stootduiken, ingezet vanaf grote hoogte. Soms ook achtervolgen zij een prooi met op en neer en heen en weer flitsende korte wendingen en een keer zag ik een Boomvalk in een boomkruin fladderend en huppelend vogels belagen. Bij de insectenjacht zwieren de Boomvalken boven een meer of ven of laag over het dak van een bos. Zij vliegen ontspannen, versnellen om een insect te grijpen en terwijl het insect in de lucht van niet-eetbare delen wordt ontdaan, fladderen of zweven zij even op gespreide vleugels.

Het gemeenschappelijke kenmerk van al deze varianten is beweging, razendsnel of langzaam en alles daartussenin, maar altijd in voorwaartse richting. Men zal een volwassen Boomvalk zelden zien stilhangen (bidden) en al helemaal niet langdurig, zoals een Torenvalk dat doet. Boomvalken die zich storten op een prooi op de grond heb ik zelf nooit waargenomen. In de literatuur wordt dit zeer sporadisch en deels niet helemaal sluitend beschreven.

De waarnemingen

Bij mijn eigen waarnemingen van bidden maak ik onderscheid tussen adulte en juveniele vogels.

Juveniele vogels
Juveniele vogels vertonen bij hun jacht op insecten soms wel vlieggedrag waarin elementen van bidden zitten. Uit mijn inventarisatieverslag van 2018:

Locatie 2, 17 september 2018, 11.29 uur
Een juveniel jaagt nu vlak voor mij boven het veld. Het valt op dat hij soms even biddend stil hangt om een insect te grijpen (stil in de betekenis van niet in voorwaartse beweging gaand). Bij adulte vogels zie je dat niet, die gaan meestal in een schwung door, dus zonder helemaal tot stilstand in de lucht te komen. Eerder had ik bij een andere locatie ook al eens juveniele Boomvalken kort fladderend zien stilhangen bij de jacht op insecten.
Bij de jonge vogels verklaar ik dat met onervarenheid, in die zin dat de jonge, nog niet vliegbehendige vogels soms even gas terugnemen om meer tijd te creëren om zich te oriënteren, zoals een onervaren automobilist bij een druk kruispunt ook even wat langer stil staat, omdat de situatie nog niet zo snel volledig overzien kan worden.

Volwassen vogels
Tot in 2019 had ik volwassen Boomvalken nog nooit zien staan bidden. Ik zag ze wel vaak op de rem trappen bij de insectenjacht, dus abrupt vaart minderen, meestal met een snelle en abrupte zwenking aan het eind van de naderingsvlucht, waarbij een fractie van een seconde wordt stil gehangen, vaak gevolgd door het zwevend ontleden en oppeuzelen van de vangst. Maar bidden, zoals een Torenvalk dat doet, dus in de lucht op een plaats stilstaan, fladderend of met gespreide vleugels hangend in de wind, zag ik nooit eerder.

30 juni 2019, 07.02 uur
Bij aankomst bij de mast klinkt ‘ki-ki-ki’ en het mannetje verschijnt. Hij roept niet langer en vliegt een minuut of vijf op torenvalkwijze rond. Dat wil zeggen, biddend stilhangend, tegen de straffe westenwind, dan weer vliegen, half rondje maken en weer verder bidden. Dit gedrag heb ik niet eerder zo uitgebreid waargenomen. Het waargenomen gedrag werd niet gevolgd door een vangpoging.

Discussie

In eerdere Takkelingen staan twee bijdragen waarin eveneens bidden van boomvalken wordt beschreven (Both 2011, Leopold 2015), beide met verwijzing naar sporadische overige literatuur. Daaraan kan nu mijn waarneming worden toegevoegd.
De mijne stond duidelijk te bidden, zoals Torenvalken dat doen. Op een plaats, dan weer fladderend, dan weer op bijna stilgehouden vleugels en met gespreide staart hangend in de wind. Net als Torenvalken schoof hij een aantal keer een tiental meters op om op die andere plek weer te gaan bidden. Hij was echter niet op muizen of insecten aan het jagen, deed althans geen vangpoging. De vraag is dus waarom deze Boomvalk stond te bidden.

Het kan natuurlijk zijn dat er niets achter zit. Dat deze manier van vliegen gewoon een van de vele, maar niet vaak geziene manieren van vliegen is uit het repertoire van de Boomvalk, wat vooral tijdens de balts en na-balts (na het uitkomen van de eieren) zeer divers is, met buitelen, draaien en pendelen in de buurt van de nestplaats (ook bij mijn waarneming vond het plaats naast de nestmast).

Of was het bidden slechts ingegeven door de straffe westenwind die over het veld blies na windstilte en zeer hete voorafgaande dagen. En was het koel en ontspannen hangen in die wind, onderwijl de omgeving afspeurend om te bepalen waar te gaan jagen? Of was het simpelweg een imitatie van het gedrag dat deze Boomvalken zo veelvuldig zien bij hun buren de Torenvalken (zie ook Passchier 1969)?

Of was het om zijn wolf-zijn als Boomvalk voor de Gierzwaluwen *Apus apus* te verhullen met een schapenvacht in de vorm van torenvalkgedrag, wetende dat Gierzwaluwen weinig van Torenvalken te duchten hebben en des te meer van Boomvalken? Met andere woorden wilde hij de ‘giertjes’ (die op dat moment vlak boven de Boomvalk vlogen) in de luren leggen om hen dicht te kunnen naderen en hen vervolgens met een spurtende aanvalsvlucht verrassen? Het zou kunnen, maar het gebeurde niet. Na enkele minuten ging hij over op zijn normale manier van vliegen en vloog naar de woonwijk om zich tussen de daar zwermende Gierzwaluwen te voegen. Hierbij past de volgende kanttekening, namelijk dat het mannetje Boomvalk daarbij ook een tijdje op sperwerachtige wijze vloog (7-10 korte vleugelslagen gevolgd door een glijvluchtje en dat bij herhaling, over een afstand van zo’n 200 meter).

Het leek er dus op zijn minst op dat deze Boomvalk aan imitatie deed.

Summary

Ganzeboom P.D. 2019. A hovering Hobby *Falco subbuteo*: imitation behaviour? De Takkeling 27: 267-270.
An adult male Hobby was recorded whilst hovering in farmland in the western Netherlands, on 30 June 2019 (7.02 h local time). The bird used the strong wind and hovered like a Kestrel, rapidly flapping its wings and occasionally hanging still with fanned tail-feathers. No catching attempts were registered. In 2018, on 17 September (11.29 h local time), an inexperienced juvenile was also seen hovering, but only for very short intervals (in fact: breaks in normal flight) during attempts to capture insects.

Literatuur

Both C. 2011. Biddende Boomvalken *Falco subbuteo*. De Takkeling 19: 221-222.

Leopold M.F. 2015. Een biddende Boomvalk *Falco subbuteo*: een jaarlijks fenomeen in De Slufter (Texel)? De Takkeling 23: 250-251.

Passchier D.J. 1969. Jonge boomvalk leerde “bidden”. Vogeljaar 17: 40.

Adres: peterdestadsvogelaar@gmail.com, www.boomvalken.nl